

**ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ
ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ****PRINCIPLES OF LEGAL REGULATION OF PROSECUTOR'S OFFICE
EMPLOYEES' LABOUR RIGHTS**

**Сєвідова О.В., аспірантка кафедри правового забезпечення
підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ**

Статтю присвячено правовому аналізу категорії принципів правового регулювання трудових прав працівників органів прокуратури України та їх класифікації. У сучасному законодавстві відсутнє закріплення такого поняття, а його теоретичний аналіз проведено вперше, проте визначення принципів правового регулювання трудових прав працівників прокуратури України має велике практичне та теоретичне значення, оскільки визначає керівні засади становлення та регулювання трудових прав цієї категорії працівників.

У статті розглянуто сутність поняття «принципи права», а також природний і позитивістський підходи до його праворозуміння. Крім того, у статті визначені основні (предметна та генетична) характеристики принципів права. Наведено характеристику поняття «принципи правового регулювання» та їх основні властивості. На основі наукових поглядів проведено розмежування понять «принципи права» та «принципи правового регулювання». Окремо досліджено саме принципи трудового права та принципи правового регулювання трудових правовідносин, наведено їх класифікацію. Визначено, що принципи правового регулювання трудових прав є складовою частиною принципів правового регулювання трудових правовідносин. На основі теоретичного аналізу праць вітчизняних вчених вперше класифіковано принципи правового регулювання трудових прав.

Розкрито зміст суспільних відносин, що виникають при вступі особи на службу в органи прокуратури України, що відрізняється від інших трудових відносин перетином сфер дії трудового й адміністративного права. Визначено перелік принципів правового регулювання службово-трудова відносин працівників органів прокуратури. Досліджено втілення виокремлених нами принципів правового регулювання трудових прав працівників в окремих статтях Закону України «Про прокуратуру». Зроблено висновок, що принципи правового регулювання трудових прав працівників органів прокуратури України – це керівні засади направлені на врегулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку із набуттям особою трудових прав під час вступу на службу в органи прокуратури.

Ключові слова: принципи права, принципи трудового права, принципи правового регулювання, трудові права, працівники органів прокуратури.

The article is dedicated to a legal analysis of the principles of legal regulation of Ukraine's prosecutor's office employees' labour rights and their classification. Modern legislation does not establish such a concept, and its theoretical analysis has been conducted for the first time. However, determining the principles of legal regulation of Ukraine's prosecutor's office employees' labour rights has significant practical and theoretical value, since it determines the guidelines for the establishment and regulation of legal rights of this employees' category.

The article examines the essence of the concept of "legal principles", as well as the natural and positivist approaches to its legal interpretation. Besides, the article determines the main (subject and genetic) characteristics of legal principles. A description of the "principles of legal regulation" concept and its key properties is provided. The concepts of "legal principles" and "principles of legal regulation" are delimited on the basis of scientific views. Separately, the principles of employment law and principles of legal regulation of legal labour relations themselves are researched, and their classification is given. It is determined that the principles of legal regulation of labour rights are a component of the principles of legal regulation of legal labour relations. The principles of legal regulation of labour rights are categorized for the first time on the basis of the theoretical analysis of the works of national scientists.

The article details the contents of social relations that appear upon entering the service in Ukraine's prosecutor's office; these contents differ from other labour relations in the intersection of the domains of labour and administrative laws. The listing of the principles of legal regulation of service and labour relations of prosecutor's office employees is determined. The research of the implementation of the principles we have identified into the legal regulation of employees' labour rights in individual articles of The Law of Ukraine "On the Public Prosecutor's Office" was conducted. By summarizing the research the conclusion was reached that the principles of regulation of Ukraine's prosecutor's office employees' labour rights are the guidelines aimed at the control of social relations that appear in connection with an individual's acquirement of labour rights upon entering the service in the prosecutor's office.

Key words: legal principles, principles of employment law, principles of legal regulation, labour rights, prosecutor's office employees.

Постановка проблеми. Теоретичне дослідження принципів правового регулювання трудових прав працівників органів прокуратури сьогодні дуже актуальне, оскільки у законодавстві України не закріплені такі основоположні правові категорії, як «принципи права», «принципи правового регулювання», «принципи правового регулювання трудових прав». Зазначені категорії мають теоретичне та практичне значення, оскільки слугують соціальними орієнтирами під час врегулювання певного виду суспільних відносин. Під час вступу особи на державну службу в органи прокуратури України, беззаперечно, виникають суспільні відносини із приводу реалізації та захисту трудових прав особи, які потребують законодавчого врегулювання.

Мета статті – виокремити та дослідити поняття та значення принципів правового регулювання трудових прав працівників органів прокуратури.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Окремі питання щодо принципів права та принципів правового регулювання досліджували А. Колодій, І. Неврозов,

Н. Сагаєва, О. Смирнов, Л. Явіч. Проблемні аспекти, пов'язані із правовим регулюванням трудових прав працівників органів прокуратури України, досліджувалися у наукових працях Д. Лешуха, Л. Лозового, К. Мельника, О. Шевцова, Н. Шевченка та ін., проте поняття та значення принципів правового регулювання трудових прав працівників органів прокуратури досліджено ще не було.

Виклад основного матеріалу. Для повноцінного аналізу необхідно дослідити та розмежувати такі основоположні правові категорії, як «принципи права» та «принципи правового регулювання».

Серед вчених немає одностайності у розумінні сутності принципів права та їхнього впливу на законодавство. Це зумовлено насамперед методологією, якою керується вчений у вивченні принципів права, а також його розумінням права. Враховуючи наявну в юриспруденції багатоманітність підходів до праворозуміння, можна виділити щонайменше два підходи до розуміння принципів права. Зокрема, прихильники природної концепції права переконані, що принципи права є визначальними та зумовлюють

зміст правових норм. Прихильники позитивістської концепції праворозуміння навпаки, впевнені у тому, що принципи права потрібно виводити саме із норм права [1, с. 19].

На основі аналізу підходів до визначення місця принципів права у правовому регулюванні з позицій природно-правового й позитивістського типів праворозуміння погодимося, що у цьому питанні названі школи права сьогодні найбільшою мірою наближаються одна до одної. Це дає підстави стверджувати, що принципи права можна розглядати як інтегративний елемент природно-правового та позитивістського напрямів правового мислення, свідченням чого є, зокрема, визнання принципів права основою для оцінки санкціонованої державою права на відповідність визнаному у суспільстві цінностям. Вони мають основоположне значення для врегулювання суспільних відносин. Принципи становлять систему вимог, що окреслюють межі повноважень нормотворчого та правозастосовного органів [2, с. 24].

Для принципів права характерна їхня предметна визначеність, на існування якої вказав у галузевій літературі О.В. Смирнов, оскільки вони виражають сутність такої системи норм, предметом регулювання яких є той чи інший вид суспільних відносин. Предметна визначеність принципів права полягає у тому, що вони виражають суть норм права, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин, які визначені предметом правового регулювання цієї галузі права [3, с. 42].

Генетична характеристика принципів права полягає у розгляді детермінованості їхнього змісту об'єктивними соціальними закономірностями. Зasadничі ідеї права є не довільними конструкціями людського розуму, а особливою формою вираження об'єктивних соціальних закономірностей. Фіксуючи у своєму змісті необхідні та суттєві зв'язки, наявні у суспільстві та праві, вони дають змогу встановити такий порядок суспільних відносин, який найбільшою мірою сприяє їхньому зміцненню й розвитку [1, с. 18].

І.Л. Неврозов зазначає, що принцип права – такі відправні ідеї існування права, котрі виражають найважливіші закономірності й основи типу держави та права, є однопорядковими із сутністю права та становлять його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови й удосконалення певного суспільного ладу [4, с. 41]. Л.С. Явіч під універсальністю принципів права розумів те, що ними (принципами права) пронизана вся юридична матерія та що вони повинні враховуватися у будь-якій правовій ситуації. Вища імперативність, на думку автора, свідчить не лише про їхню обов'язковість, а й про те, що правові норми, які не вважаються принципами, повинні з них випливати та їм відповідати. І, нарешті, загальнозначимість принципів права полягає у тому, що вони спрямовують весь механізм правового регулювання суспільних відносин [5, с. 11].

За правовою природою принципи права – основоположні ідеї, які закріплюються у різних формальних джерелах, а також, хоч і не мають такого значення, проте отримали загальне визнання у стійкій юридичній практиці, у правовідносинах [6, с. 57]. Втілення принципів права у законі характеризує його як правове явище, тобто як явище, що відповідає сутності права, як зовнішній вияв і реалізація правової сутності.

У юридичній літературі нерідко можна помітити, що принципи права ототожнюють із принципами правового регулювання.

На думку А.М. Колодія, принципи права та принципи правового регулювання не можна ототожнювати, оскільки принципи правового регулювання – «це принципи зовсім іншого рівня, форми, соціального спрямування дії права». У триланковій системі принципів А.М. Колодія на першій позиції знаходяться загальносоціальні принципи; на другій – власне принципи права (системні та струк-

турні); на третій – принципи правового регулювання. Далі А.М. Колодій поглиблює уявлення про принципи правового регулювання: «Загальноправові, міжгалузеві, галузеві, принципи інститутів права, структури права (загальносоціального та юридичного, публічного і приватного, регулятивного й охоронного, матеріального і процесуального, об'єктивного і суб'єктивного), що відбиваються у принципах правоутворення, правореалізації та правоохорони, слід вважати принципами правового регулювання. Така якість цих принципів відображає особливу залежність їх від сутності права, специфіки правового регулювання суспільних відносин, що теж їх об'єднує та наближає один до одного. Отже, принципи правового регулювання – специфічно юридичні принципи, які виражають характер регульованих відносин (предмет), зміст регулювання (його сутність) і його засоби (методи)» [7, с. 111].

У теорії права під правовим регулюванням розуміють процес, що передбачає безпосередній (активний) правовий вплив на юридично значимі суспільні відносини [8, с. 98].

М.В. Старинський зазначає, що принципи правового регулювання можна визначити як засновані на панівній системі цінностей у державі основні ідеї, що відображають закономірності та зв'язки розвитку суспільних відносин і визначають сутність, соціальне призначення й особливості дії права на території конкретної держави [8, с. 98].

На думку Н.О. Саглаєвої, властивостями принципу правового регулювання є: структурна властивість (принцип правового регулювання складається із чітко визначених елементів – юридичних засобів і методу правового регулювання, які різняться своєю специфікою, що й зумовлює відмінності між принципами правового регулювання); системність елементів (означає єдність всіх елементів принципу правового регулювання – юридичних засобів і методу, що призводить до утворення логічної послідовної системи); регулятивність, яка означає безпосередній регулятивний потенціал всіх елементів принципу правового регулювання; вираження регулятивної сторони об'єктивного права; функціональна властивість (той чи інший вид принципу правового регулювання використовується завжди під час правового регулювання певних правовідносин); дуже висока інструментальність призначення (принцип правового регулювання – це конструкція, що постійно активно задіяна для виконання своїх функцій, основною з яких є впорядкування певної сфери правовідносин за допомогою тієї системи юридичних засобів, котра би дозволила зробити вплив держави на правовідносини ефективним, не тиснути на приватно-правову сферу, у тому числі надати ефективний захист порушеним правам окремої особи та запобігти порушенню публічних інтересів); нормативність (принцип правового регулювання складається із юридичних засобів, що мають нормативно-правову форму); синтетичність (розчинення всіх елементів принципу правового регулювання у численних нормах права, тому принципи правового регулювання можливо сконструювати як теоретичну модель за допомогою аналізу та синтезу змісту юридичних норм); імперативність (як наслідок нормативності елементів принципу правового регулювання); принципи правового регулювання як теоретична модель займають сторонню (зовнішню) позицію відносно численних механізмів правового регулювання; конкретність застосування (принципи правового регулювання мають своє конкретне застосування, оскільки їхні структурні елементи задіяні у механізмах правового регулювання); зумовленість предметом і метою правового регулювання. В аспекті зумовленості метою принципи правового регулювання взаємодіють із принципами права як з тією основою, на яку потрібно орієнтуватися (адже принципи права виконують функцію «цілеполагання») [7, с. 115].

Отже, роблячи висновок про співвідношення принципів права та принципів правового регулювання, можна констатувати, що принципи права є ширшою та більш загальною категорією, яка виступає соціальним регулятором становлення та розвитку суспільних відносин, котрі становлять предмет права на національному та світовому рівні. Принципи правового регулювання є правовою категорією більш нижчого рівня, оскільки вони відображають активний регулятивний вплив на конкретні суспільні відносини з боку держави.

Визначивши значення категорій «принципи права» та «принципи правового регулювання», необхідно відзначити саме принципи трудового права, адже суспільні відносини пов'язані з набуттям і реалізацією трудових прав працівників органів прокуратури підпадають саме під дію норм цієї галузі права.

Основні принципи трудового права – це виражені у правових актах економічні закономірності організації суспільного виробництва та розподілу у формі основних, керівних положень, основних засад правового регулювання трудових відносин, які визначають загальну спрямованість і найбільш істотні риси його змісту. Ці основні правові положення конкретизуються у нормативних актах, котрими регулюється праця робітників і службовців [9, с. 69]. Тобто принципи трудового права є підґрунтям та основою норм правового регулювання праці.

Трудовому праву загалом властиві такі принципи: принцип недопущення погіршення становища працівників порівняно з рівнем, передбаченим чинним законодавством, заборона зловживання трудовими правами; гарантування індивідуальних і колективних трудових прав та інтересів працівників і роботодавців; захист трудових прав та інтересів працівників і роботодавців [10, с. 16].

Принципи правового регулювання трудових відносин – це основоположні вихідні правила, що визначають природу регулювання відносин, які виникають із моменту укладення трудового договору між суб'єктами цих відносин [11, с. 42].

До принципів правового регулювання індивідуальних трудових відносин належать: свобода праці та заборона примусової праці; рівність прав і можливостей та заборона дискримінації у сфері праці; принцип гідної винагороди за працю; охорона життя та здоров'я працівників і особливий захист праці жінок, неповнолітніх, осіб зі зниженою працездатністю (інвалідів, осіб похилого віку).

Принципами правового регулювання колективних трудових відносин слід вважати такі принципи, як: свобода об'єднання; соціальний діалог у сфері праці; реальне визнання права на колективні переговори; забезпечення участі працівників і їхніх представників в управлінні організацією; забезпечення права на вирішення колективних трудових спорів (конфліктів), включаючи право на страйк [10, с. 16].

Суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі вступом особи на службу в органи прокуратури, потребують спеціального правового регулювання. Особливістю правового регулювання таких суспільних відносин полягає у тому, що: з одного боку вони розглядаються у площині трудового права та наділяють працівника органів прокуратури всіма трудовими правами й обов'язками, передбаченими трудовим законодавством і спеціальним законодавством про прокуратуру; з іншого боку, вони розглядаються у площині адміністративного права та наділяють працівника органів прокуратури владними повноваженнями та специфічними обов'язками.

Службово-трудова діяльність працівників органів прокуратурибудеться на загальних демократичних принципах, а також спеціальних засадах, передбачених ст. 3 Закону України «Про прокуратуру». Діяльність прокуратури ґрунтується на засадах: 1) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі та гідності,

недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю; 2) законності, справедливості, неупередженості й об'єктивності; 3) територіальності; 4) презумпції невинуватості; 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; 6) політичної нейтральності прокуратури; 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури у діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; 8) поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом; 9) прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; 10) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [12]. Відзначимо, що такі принципи зумовлюються специфікою державного органу, його структури, сфери його компетенції, особливістю поставлених перед ним завдань і виконуваних функцій [13, с.4 74].

У наведеній вище статті ЗУ «Про прокуратуру» зазначені основоположні принципи правового регулювання саме службово-трудова відносин працівників органів прокуратури, проте метою нашого дослідження є аналіз принципів правового регулювання більш вузького кола суспільних відносин, що випливають зі службово-трудова, а саме забезпечення та реалізації трудових прав працівників органів прокуратури.

На нашу думку, правові категорії «правове регулювання трудових відносин» і «правове регулювання трудових прав» не є тотожними, вони співвідносяться як ціле із частковим, остання є більш вузькою та входить у першу. Трудові правовідносини – це правові відносини між роботодавцем і працівником щодо виконання останнім певної роботи на умовах, визначених законодавством і роботодавцем.

Трудові права – це самостійна група прав у системі прав людини та громадянина, необхідні для реалізації можливостей людини у сфері застосування своїх здібностей до продуктивної, творчої праці [14, с. 147]. Трудові права обов'язково є наслідком стану працівника, що розуміється у широкому сенсі. Будь-яка особа, котра має намір виконувати або виконує оплачувану діяльність, негайно набуває статусу працівника і, отже, права, пов'язані із зазначеною умовою [15].

Отже, з кола принципів правового регулювання трудових правовідносин можна виокремити приблизний перелік принципів правового регулювання трудових прав:

- рівності у правах працівників і заборони дискримінації;
- гідної винагороди за працю;
- забезпечення здорових і безпечних умов праці;
- обмеження робочого часу та забезпечення часу відпочинку;
- матеріального забезпечення у разі непрацездатності, настання старості, при хворобі й у зв'язку з материнством тощо;
- свободи об'єднання у професійні спілки;
- захисту прав працівника законодавчо встановленими способами.

Саме на зазначених вище принципахбудеться правове регулювання трудових прав працівників в Україні. Основні права у сфері праці визначені та відображені в Кодексі законів про працю України (ст. 2) [16].

Що стосується працівників органів прокуратури України, то їхні трудові права встановлюються на загальних принципах правового регулювання. Як вже зазначалося, працівники органів прокуратури є суб'єктом трудового права, отже, на них

розповсюджується дія Кодексу законів про працю, у якому втілені зазначенні вище принципи. Крім того, необхідно зазначити, що у Законі України «Про прокуратуру» [10] також відображенні ці принципи у таких статтях: загальні права прокурорів (ч. 1 ст. 19); право на заробітну плату (ст. 81); право на відпустку (ст. 82); право на матеріально-побутове забезпечення (ст. 83, 85); право на соціальний захист (ст. 84, 85); право на пенсійне забезпечення (ст. 86) та ін.

Висновки та пропозиції. Виходячи з вищенаведеного, робимо припущення, що принципи правового регулювання трудових прав працівників органів прокуратури

України – це керівні засади, направлені на врегулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку із набуттям особою трудових прав під час вступу на службу в органи прокуратури.

Значним недоліком сучасного українського законодавства є те, що нормативно не закріплено ні поняття принципів правового регулювання трудових правовідносин, ні поняття принципів правового регулювання трудових прав. Це значно ускладнює розуміння таких правових форм, а також їх класифікацію. Отже, пропонуємо закріпити на законодавчому рівні наведені вище категорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришук О. Принципи права: філософсько-правовий вимір. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. № 61. С. 16–23.
2. Уварова О.О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія. Харків, 2012. 196 с.
3. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43.
4. Неврозов И.Л. Принцип законности в правоприменительной деятельности: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2003.
5. Явич Л.С. Право развитого социалистического общества. Сущность и принципы. Москва: Юрид. лит., 1978. 224 с.
6. Полянничко А.О. Принципи права: сучасний загальнотеоретичний погляд. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3. С. 55–60.
7. Саглаєва Н.О. Принципи правового регулювання як самостійна юридична категорія. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 64. С. 110–116.
8. Старинський М.В. Щодо поняття «принципи правового регулювання». *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Право»*. Вип. 21. Ч. 1. 2013. С. 95–99.
9. Прокопенко В.І. Трудове право України: підручник. Харків, 1998. 480 с.
10. Паньков Д.А. Принципи правового регулювання колективних трудових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. ОНЮА. Одеса, 2007. 20 с.
11. Чорна К.П. Принципи правового регулювання трудових відносин, які закріплені в проекті Трудового кодексу України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 4 (2). С. 41–44.
12. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 30.01.2022).
13. Швидкий І.І. Принципи правового регулювання службово-трудої діяльності працівників ОВС. *Форум права*. 2008. № 2. С. 473–475.
14. Третьяков С.А. Значення трудових прав у системі основних прав людини і громадянина. *Право та інновації*. 2016. Вип. 4. С. 145–149.
15. Céspedes F. B. Jus cogens y derechos laborales. Jus cogens and labor rights. Jus cogens et des droits du travail. *Revista Latinoamericana de Derecho Social*. 2014. Vol 19. P. 3–29. URL: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?pid=S1870-46702014000200003&script=sci_arttext
16. Кодекс законів про працю України: Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 30.01.2022).